

HUISNAMEN IN ROSENDAAL

WANNEER wij de gegevens uit schotboeken en oude keuren, uit registers van erfdommen, uit schepenbrieven en meer dergelijke oude geschriften bij elkaar brengen, krijgen we vaak een duidelijk beeld van het leven in een stad of dorp in een bepaalde tijd. In het onderstaande heb ik dergelijke gegevens uit de 17e eeuw voor Roosendaal bewerkt, in de hoop, dat U na lezing hiervan, een betere voorstelling zult hebben van het toenmalige Roosendaal.

Door de veranderde straatnamen is het soms lastig een juist beeld te krijgen van de ligging der huizen, maar daartegenover staan enkele vaste punten, als de kerk en de windrichtingen, die ons weer ter hulp komen. Roosendaal had reeds in de middeleeuwen haar St. Jans, St. Sebastiaans en St. Joris gilden. De gildebrieven geven ons naast de namen van de broeders, dikwijls ook een goede kijk op het dagelijks leven, gewoonten en gebruiken. Ook spreekt het vanzelf dat onder die gildebroeders vele goede vrienden waren die elkaar begunstigden, soms waren ze familie van elkaar. In het laatste geval vinden we hun namen vaak terug in trouw- en koopakten en erflatingen.

Roosendaal was „eene Vrijheyt hebbende straten, vaarten, kaijen, vrijheytshuys, wage, gilden, laserunshuys, twee scholen, mitsgaders drie schoolmeesters, behalve de ondermeesters ende bijscholen, vier gesworenen ende gegaicerte vroetvrouwen, gerechtsbode, schutters, twee nachtwakers en twee kloekenstelders ofte costers, leren we in het boek „de roos” dato 1687. De Markt was van dit alles het middelpunt; daar waren de voornaamste logementen en afspanningen en daar werden de meeste zaken gedaan. In die oude stukken noemt men naast de Markt, „de Vismarct”, „de Paerde Merct” en de „Vlasmарct”. Dit maakt het wel eens wat moeilijk.

Vooreerst treffen we op de Markt het huis „de Vijf ringen”¹ aan, wat we nog heden zien kunnen aan de bekende aardige oude gevelsteen, tegenover de kerk. Daar woonde in 1712 Jacomina Pieter Luycx. Het was een eenvoudig huis met een trapgeveltje, hetgeen alle huizen daar hadden. Het ene huis was wat breder en forser dan 't andere;

JOH. D. WERE'

meestal hadden ze een stoep voor de deur, met daarop een zitbank. Nu moet U zich zo'n straat niet voorstellen als de tegenwoordigen, want er waren b.v. voor die stoepen, grote open goten, die vaak verwaarloosd werden. Althans in het jaar 1529 schreef men reeds „Hem elck sal gehouden sijn alle weken voor den Sondach die straete voor sijn dore, also verre sijn erve gaat, ten halver straete toe, schoon te maecken ende daartoe de goten voor sijn dore open te houden also verre den steenwech gaat opte pene in de keure begrepen”² Dit zal nu wel niet

direct op de Markt geslagen hebben, maar ze wisten het dan toch meteen ook. Het moest er 's Zondags netjes uitzien in Roosendaal en de goot moest open blijven, zodat ook de burens hun afvalwater konden lozen. En als op Maandag, langs die kant, „de cramen van messen, coussens, houtwerck ende dyengelycke”³ stonden en al het volk zich daaromheen bewoog, zullen de bewoners er wel prijs opgesteld hebben dat hun goten schoon waren. De boeren die hun inkopen op huishoudelijk gebied deden, konden vlak bij „de vijf ringen” terecht, want in het huis „de tinnen schotel”⁴ hield Jacob Bastiaan Melsen vanaf 1565 een tinnegieterij en verkocht in zijn winkel, tinnen bierkannen, schotels, kroezen en lepels. Hij woonde daar tussen het huis van Tanneken Bloemaerts en het huis „Roosendaal”,⁵ dat in 1681 door Cornelis Beticinx bewoond werd, die het van Cornelis Bloys gekocht had. Daar hij tegenover de kerk, bij het kerkhof woonde, kan het heel goed zijn, dat zijn huis tegen „de vijf ringen” stond en dat dit toen bewoond werd door genoemd Tanneken. We gaan verder met de Markt, aan diezelfde kant woonde in 1650 Lenert Vosbergh in het huis genaamd „t Witpeerdeken”⁶. Men is geneigd te denken dat hier paardenmarkt gehouden werd, vandaar wellicht het wit „paerdeken”. Dit is echter niet zo, daar was een ander stadsgedeelte voor.

„Op de Zuidzijde van de Paerde Marct, Zuid 's Heeren Waterloop ende het kerckhof metten hof van de vrijheytschoolle” vinden we een huis „de groote Croon”⁷. Dat is dus ongeveer op de plaats waar nu de Protestantse kerk staat. In dit huis woonde in 1724 de kinderen Marie van Beeck. Die huisnaam scheen goed befaamd, want in 't zelfde jaar (1724) bouwt men „de nieuwe timmer daar nevensaene genaamt „de Kleyne Croon”⁸. Verder hebben we nog het huis den „Hollandsen tuyn” op de paardemerct, waarvan in 1712 Nicolaas Costermans eigenaar is. Op de Markt voorbij „t wit peerdeken” komt dan het huis „de Pelicaen”⁹ waar in 1735 Quirijn Slommens woonde en dat later betrokken werd door Anthony Verbos die meester hoedenmaker was en die er dus een winkel van hoeden van gemaakt zal hebben. „De Wildeman”¹⁰ werd in 1716 door Johannes Wagemakers bewoond, toen de Moretussen in 1668 een reis maakten door Hollands Brabant, logeerden zij hier. Zij prijzen de grote ende wel behuisde vrijheit van Roosendaal¹¹. Het huis „den Eenhoorn”¹² dat dan volgde was de Roosendaalse apotheek. Ze werd in 1722 door Arnoldus Luycx gehouden. Men kon er allerlei geneesmiddelen bekomen, niet alleen voor de mensen, maar ook voor het vee en de huisdieren. Wanneer men b.v. door een „dulle

hond" gebeten was haalde men de volgende ingrediënten: „Wilde kaarden, hontribbe, wynruijt, averuit, Waal-wortel, steenruyt oft anders duysent-bladt, huyslock, wilde kervell en hanepoot". „Dit doet men versch sijnde in een vijsel of 't geen noch beter is in een mortier en stoot die tot dat er een sap uitkomt, welk sap men dan vermengt met wijn-edik". Arnoldus gaf er natuurlijk de gebruiksaanwijzing bij „s'avonds vasten en s'morgens 3 lepels vol gebruyke".¹³ Hij had schijnbaar medelijden met de slachtoffers, want hij voegt er bij „na het gebruyken van de remedie, magh men wel een soopje brandewijn of je never".

Op de Markt waren verder de nodige taveernen, afspanning voor de voerlieden en logies voor reizigers; het waren onderdelen van de brouwerij. Hier stond b.v. „de Orangiën Boom"¹⁴ waar in 1710 Cornelis de Kater waard was. Dan volgde het huis „de Sael"¹⁵ eveneens met brouwerij; hier zwaaide in 1698 Geert Maes de scepter. Dit was vermoedelijk het vergaderlokaal van Roosendaal, althans de naam Sael doet vermoeden dat men hier over een ruime zaal beschikte.

Schout en Schepenen hielden een waakzaam ook op hetgeen er in de taveernes omging, en om de rust in hun gemeente te verzekeren besloten zij „dat nyemant houdende taverne oft herberge in de Vreyheijt van Roosendael eenige ingesetene aldaar oft andere (uytgenomen de vreemdelingen ende passanten die daar s'nachts sullen blijven) in sijn huis en sal mogen houden om te sitten drincken nae des negen uren s'avonds van Paesschen af tot Bamise. ende van Bamise tot Paeschchen nae den acht uren 't savonts".¹⁶

Er waren niet minder dan 20 brouwerijen in Roosendaal; er werd dan ook veel bier gedronken (3 of 4 keer per dag). Ook gingen er vele tonnen, vaten en kinnkens naar de omliggende plaatsen. Het was van 't grootste belang dat het bier van goede kwaliteit was; daarom bepaalde men „als van de brouwerijen die gestelt zijn daer en sal men in 't brouwhuys geen beesten mogen zetten, noch mutsaert, noch strooy oft alsulcke dingen daarin mogen leggen ende den ketel van de brouwerije sal moeten staen datmen daer rontomme gaen mach".¹⁷ U hoort het, de brouwerij moest proper blijven, geen rommel en vooral geen brandgevaar. Dit waren niet de enige brouwerijen op de Markt; aan dezelfde kant had men in 1699 nog „den dubbelen Arend"¹⁸ waar Marynis Luycx woonde. Aan de overkant was „de Swaan"¹⁹ van Corstiaan de Ruyter. Na „den dubbelen Arend" kwam het huis „den Helm"²⁰ waar François Becamis in 1693 woonde en vervolgens „de Roode

Leeuw"²¹ een huis met erve aan de Noordzijde van 't „mercktveld" bewoond door Cornelis Simonsen; later (in 1704) was Adriaen van Weel hiervan de eigenaar. Verder „Den Bruynvisch"²² ook aan deze zijde van de Markt, waarvan in 1565 Simon Thoenisse eigenaar was. Cornelis Deumen woonde in 1799 in het pand aan de Markt genaamd de Keurvorst van Brandenburg"²³

Dan waren er nog „de Ghulden Leeuw"²⁴ waar Lambrecht Laets in 1728 woonde en „de Hope"²⁵ van Melchior van Balen. „De dubbelen sleutel"²⁶ werd in 1691 door Arnout v. Vliet bewoond. Gaan we verder op, dan spreekt men van „beneden de Merct"; daar, aan 't smallere gedeelte stond het huis „de Drie herringen"²⁷ met eenen hof over de loop, het was in 1655 door Christiaan Schijve bewoond. „Op 't einde van de merct" maar aan de overkant woonde toen ook de familie Hootsmans. Hun huis droeg de naam „De vergulden Cop".²⁸ Dit is het huis waar thans de Heer Bruijninx zijn bekende likeurstokerij heeft. Daar naast was „'t Lammeken"²⁹ met in 1661 Martinus Brouwers. Wandelen we nu van hier naar „de Vlasmerct", dus naar 't oude raad-huis, dan passeren we allerlei grote en kleine woonhuizen voorzien van aardige gevelstenen, waarvan er helaas maar weinige bewaard bleven. Nu stonden die huizen, waarbij meestal grote erven behoorden, niet pal tegen elkaar maar men had er brede gangen tussen, waardoor gemakkelijk twist kon ontstaan. Maar daar is dan weer een wettelijke bepaling: „ieder moet zijn dieren op zijn eigen erf houden". Men zegt dit aldus, „een iegelijck sal binnen de dorpen voirtaene sijn verckens houden besloten binnen sijn selfs beweempte, oft anders getuyert oft behert soo datse nijemande en beschaden".³⁰ Hier aan de Zuidzijde van de Markt stond het huis „de Ploege"¹³ met in 1667 als bewoner Anthoni Heestermans. Naar de naam te oordelen is het mogelijk, een zaak in zaden geweest.

Ook „'t Viereyser"³² was daar, bewoond door Jansz Cril, in 1660. Dan het „Croene Schild"³³ waarin de familie van Pelt woonde en „het hoef-ijzer"³⁴ waar Jan Meewisz van Geldrop in 1694 vermoedelijk de smederij dreef. Daar vlak bij was de bekende rustplaats voor reizigers „De Swaen".³⁵ Dit was de plaats voor het gezellig samenzijn van de gildebreeders en een der meest geliefde taveernen van Roosendaal, zodat het gebeurde dat de jongelui daar wat al te veel kwamen of niet op tijd naar huis wilden. Maar pas op, daar is de Schout weer „dat voirtaen gheen herbergiers oft tappers binnen de voorsegde Vryheijt en sullen moghen eennighe ingesetenen oft inwoonderen op sondaghen

ende andere geboden vierdagen in heure huysen ontvangen om aldaar te drincken voor den middaghe, gedurende de hoochmisse en de sermoone".³⁶

Jan van de Riet woonde tot 1710 in „de Rose”³⁷ eveneens daar op de Markt, Cornelis Aerssen in „de Bijle”³⁸ en Anthony Swaens in het huis genaamd „Antwerpen”.³⁹ Dan kwamen we aan het gedeelte waar de Vlasmarkt begon; daar stond het huis „de kat”.⁴⁰ Het staat er nog en wordt thans bewoond door Dr. Grosfeld. In 1675, toen de leuke gevelsteen nog in de voorgevel zat (ze zit thans boven in de achtergevel), woonde daar Aernout Adriaenssen Wolff. En was nog een andere kat eveneens daar aan de Markt en dit huis was in 1652 bewoond door de kinderen van Nout Janszoon Loncke. Het was zeker niet zo voornaam want het heette „de kleine kat”.⁴¹ Die kleine kat heet in een ander stuk „De Wilde Kat” en is gelegen „op de houck vande Ooststrate tusschen Boukel Dierix huys en Marie van Rien, comende suytwaerts aan Sint Joris en Jans scutteren doelen (1565). Op die Vlasmarkt kon het heel druk zijn, want men kwam er niet met monsters van graan en zaden ter markt, maar met karren door paarden getrokken waarop de hele voorraad lag welke men te koop aanbod. „Eenyegelyck sal met wagen en de peerden heure granen ter merct brengende, gehouden wesen deselve granen int geheel vande wagene te doene, ende beneden opter eerde te stellen ende heure wagenen van de Corenmerct te voeren oft cruyden ter straeten waert inne, al waar zy door inne gecomen sullen wesen” (1502)⁴² Als we bovendien bedenken dat toen reeds „het Roosendaals klaverzaad beroemd was en dat men overal belangstelling had voor het boekweit uit onze omgeving, dan is het te begrijpen dat het op dat gedeelte en vlak voor de tegenwoordige apotheek, wat toen een herberg was, zeer druk kon zijn. Allerlei keuren en bepalingen zorgden er inmiddels voor dat de koper de juiste hoeveelheid ontving; zo moesten de maten van het Roosendaalse stempel voorzien zijn. Dit gold ook voor de brouwerij en iedere ton was van dezelfde inhoud „de biertonne, elck op hondert Bredatse potten, een ofte twee onbegrepen meer” zegt de ijkmeester van 1617. „Wijders is beraamt, dat voirtane egeene biertonnen sullen mogen gevaet worden, tensij dat alvoren den ouden ijck uitgehaalt ende den nieuwe ijck van het jaar daerinne deselve werden gevaet, daar opgesteld sij”.⁴³ Het spreekt van zelf dat men te midden van deze drukte uiterst voorzichtig met vuur moest zijn, te meer daar vele huizen nog van hout waren en de stallingen en de brouwerijen vaak aan de woonhuizen waren vastgebouwd. Vandaar

het voorschrift „en sal nyemant wie hij sij, metten keerssen tot sijnen beesten mogen gaan, noch hooy, noch strooy, noch turven van achter mogen halen”.⁴⁴ Dit dateert al uit 1500. Toch heeft Roosendaal veel door brand geleden. Het is misschien juist daarom dat er telkens nieuwe bepalingen werden gemaakt; men moest aan alles denken, want als er eenmaal brand was, viel er in zo'n oude plaats met vele houten huizen weinig tegen te doen, vooral in de nacht.

5 October 1529 werd reeds bepaald „elck sal gehouden sijn te hebben binnen sijnen huise een goede lanteerne daermede hy by avont achterwaerts gaen magh, ende oft hyer eenighen brant oft ander ongeval bij nachte gebeurde, dan sal eenyegelyck syn lanteerne voor syn dore hangen”.⁴⁵

Aan de Zuidzijde van de Vlasmarkt was een „oude brouwerij met timmeragie en een huisinge”. Daar werkte en woonde in 1704 Bernard van Steen; het is mij niet bekend of dit het huis is dat in 1810 gekocht werd door Cornelis van Loon. Men gebruikt hier n.l. voor dit straatgedeelte de ene keer de naam „Achterstraat” en de andere keer „Vlasmarkt”. Is men eenmaal in „die Ooststrate” ofte „Agterstraat” dan komen we aan het huis „de Pot-Backerije”⁴⁶ waar Willem de Keyzer in 1692 een pottenbakkerij of een winkel van kruiken, kannen en alle mogelijke vaatwerk hield. „Het land van belofte”⁴⁷ destijds bewoond door Pieter Bantels, heeft nog heden de fraaie gevelsteen, al zit die tegenwoordig wel wat hoog in de gevel. „De Fortuin”⁴⁸ over de St. Annastraat” heeft ook nog de oude gevelsteen, thans echter aan de zijkant in de poort aangebracht. Dit was een deftig herenhuis en werd in 1792 door Mr Willem Brant bewoond. „De wereld”⁴⁹ was eertijds een brouwerij; in 1758 woonde in dit huis „doctor du Toij, het werd door de familie du Toy in 1803 verkocht aan Gabriël Cort-hals (hier was in de oorlogsjaren het distributiekantoor gevestigd). Aan de Noordkant van de straat stond „Den Dubbelden Arent”⁵⁰ alweer een brouwerij. Het had „een groten hof” waar tot 1675 Nicolaes Luycx, zich verpoosde. Aan deze kant stonden vervolgens „het groot en 't klein Paradijs”⁵¹ naast elkaar. Ze werden bewoond door de familie Wagemakers. Vermoedelijk stonden deze op de hoek van de St. Annastraat (thans Kerkstraat) want „t klein Paradijs” wordt beschreven met den houttuyn daar nevens ane. „Het huis „den Houttuyn”⁵² stond in de St. Annastraat en tot 1707 werd daar door Cornelis Smout een houthandel gedreven; daar naast in de St. Annastraat was „de lombert”, waar men een voorschot kon krijgen tegen onderpand (b.v. het be-

lenen van een of ander sieraad). Het huis „de Lombaert”⁵³ geraakte zeker in verval of men had het niet meer nodig, althans in 1704 schrijft men „nu packhuys van de brouwerij „de Vos”.⁵⁴ De zaken gingen dus goed en de lombert kon gemist worden. In de Achterstraat waren nog vele interessante huizen, b.v. het gasthuis „een dubbele huysinge in de Ooststrate, den Gasthuysse⁵⁵ dezès Vryheit”. Vanzelfsprekend was dit een groot ruim huis met erf en tuin. Later werd het ingebouwd en verdwenen de grote tuinen. De plaats van het hoofdgebouw is tegenwoordig bezet door het grote huis waar Notaris v. Gastel zijn kantoren heeft. Gaat men dan verder de straat in, dan spreekt men van „t eynde van de strate”. Aan dit einde stond „Den Soeten inval”.⁵⁶ Men behoeft niet te vragen of dit een taveerne was. In 1720 woonde er Nicolaas Pieter Loncke. Verderop, wat men later „de bocht” noemde, heette het toen „Dankershoek”. Daar was het huis „s'Lants Welvaren”⁵⁷ bewoond door Nicolaes Kniers in 1677.

Dit waren de eerste woonhuizen van Roosendaal, als men kwam uit de richting van de verderaf gelegen woonhuizen en boerderijen. Het is begrijpelijk dat hier veel zaken gedaan werden tussen de buitenlui onderling. Soms waren er lastige vreemdelingen die allerlei zaken te koop aanboden en de mensen trachtten te dwingen tot kopen. Daardoor ontstonden ruzies en soms gevechten. Het gebeurde wel eens dat iemand die gewond raakte zich heimelijk liet verbinden en dan verdween om geen last met de schout of zijn rakkers te krijgen. Met het oog hierop werd ongetwijfeld de volgende bepaling gemaakt: „en sulen gheen Barbiers oft andere hen generende met chirurgie, tsy heimelyck oft openbaar, gheen plaasteren mogen leggen aan eenige gequetse, sonder eerst de officier te adverteren, opdat sulcke wonde gevisiteert worde”.⁵⁸

We gaan nu eens kijken in de hoofdstraat, tevens de grote weg die al het verkeer tussen Breda en Bergen op Zoom te verwerken kreeg: de Molenstraat. Ook die zag er vroeger heel anders uit als tegenwoordig. De rooilijn was zeer grillig, verschillende huizen stonden terug, en hadden een voortuin of een grasveldje voor de deur. In normale tijden lag daar het goed te bleken en met kermis of op marktdagen stonden er kramen. Ook kwam het voor dat er meshopen lagen. De schout maakte dan ook reeds in 1529 de volgende verordening, die natuurlijk niet alleen voor de Molenstraat maar voor heel Roosendaal gold. „Nijemant en sal van nu voirtane sijn asshopen, vuylnisse, misch ende

aerde, alsoo verre als de steenwech gaat, opte straeten laten liggen, langer dan 14 dagen".⁵⁹

Bij het St. Anthonisstraatje stond in de Molenstraat het huis „de Wildeman”⁶⁰ in 1684 bewoond door Johannes Lakenkopers. In 1722 brandde het af, maar werd weer opgebouwd door Cornelis Betinx. „De Rosbel”⁶¹ „nevens de afgebrande erve” werd in 1659 door Adriaen Bave-laer uit zijn vaders schot verkregen; vroeger had er Dielis Geertsen gewoond. In de „Drije Papegaeijen”⁶² woonde Jacomijntje Mathijs Jacobs Danen in 1716 en in de „Schaapsbel”⁶³ tot 1787 Anthonis Brouwers. Dit huis lag ten westen van het „afgebrande erve”. Dan was daar nog het huis „Den Biecorf”⁶⁴ welks gevelsteen we nu nog zien in de gevel van apotheek Schul. Daar woonde in 1699 Elisabeth Claessen en in 1761 Jan Fercken. Aan dezelfde kant, dus de Noordzijde van de Molenstraat had men het huis „De Prins Cardinaal”⁶⁵ dat door Cornelis de Clerck bewoond werd in 1715. Voor de nakomelingen is het wellicht interessant te weten dat de Wed. van Cornelis later (in 1749) de Clercq met een q schrijft. Aan de overkant was een brouwerij waar tot 1784 Pieter van Gogh woonde. Augusttyn van Balen woonde in „de Swaen”⁶⁶ (deze naam hebben we ook op de Markt ontmoet). In 1728 kwam daar Barent Heeckelaer in „Aan 't eijnde van de Molenstraat” lag het huis „De Driekoningen”⁶⁷ dicht bij de „Hooge Brugge”. Het was een groot huis met schuur en kolfbaan; het werd in 1799 door de erven Hootsmans verkocht aan Adriaen van de Sande. „Het Bourgonjes Cruys”⁶⁸ werd in 1710 overgenomen door Hendrik van Ham. Dan was er verder nog het huis genaamd „de Valk”⁶⁹ waar later een brouwerij tegenaan gezet werd.

„Over de vaert bij de Hooge Brug” woonde in 1700 Jan Ruyten. Hij had daar een brouwerij die naar zijn huis „De Dubbele Arent”⁷⁰ heette. Adriaen Janssen Baeyens woonde aan de Hooge Brugge in een huis „den Olymolen”⁷¹ genaamd. „De Ram”⁷² was over de brug. Dit huis heeft nog altijd deze naam; in 1709 woonde er Jan Philipsen. Het huis „de Runton”⁷³ stond over de Hooge Brugge in de Calsdonksche straat; in 1794 verkocht Jan v. Hasselt het aan Cornelis Haaks. „De Duysent Vresen”⁷⁴ werd in 1712 door Jan Jansse v. d. Burgh bewoond. Dan was daar over de hoge brug nog de „Potte backerye”⁷⁵ waar Michel Diercx in 1658 zijn eerzaam handwerk uitoefende. Daarna kwam men buiten de plaats, althans men noemde het „bij 't Huyseynde”. Men had nog wel enige kleinere huisjes, een molen en „de Laserije”.⁷⁶ Dit laaste, eigendom van de gemeente, was een soort

pesthuis. Het lag ongeveer op de plaats waar thans Charitas is, dus buiten de plaats aan de landweg.

Gaan we nu terug naar de plaats dan kunnen we een soort landwegje of paadje volgen wat men gewoonlijk „langs achteren deur” noemde; daarmee kwam men in de Vuchtstraat.

In 1565 stond daar het huis „den Soeten naeme Jhesus”⁷⁷ een deftig herenhuis, bewoond door Mr. Jan van Heerle, procureur op Nieuwdorp in die Vuchtstrate, ten noorden van het huis „de Salm”⁷⁸ aan de westzijde van de straat. „Die Salm” was een herberg, het eigenlijke middelpunt van „de Veemerct” die daar gehouden werd. In 1566 bepaalt men „de Veemerct van Koeijen, Ossen, verckens, schapen ende generalijck alle vee, sal voirtaen staen ende gehouden worden opt nijndorp aenden bornput, staende voor de herberge genaempt „de Salm” ende daer rontomme”.⁷⁹ Op de Veemarkt stond ook het huis „de Valck”⁸⁰ waar in 1709 David Pijpers woonde, die er eveneens een herberg hield. Al die herbergen getuigen van de drukke handel die er in Roosendaal gedreven werd; een gevolg van de vele buitenlieden die hier ter Markt kwamen.

Het kwartier bij de brug aan de Kade noemde men toen het kwartier aan de „leege brugge”. Over de „leege brugge”, aan de zuidzijde lag het huis het „Hondengevegt”.⁸¹ Het was in 1768 bewoond door Johannis Anthonis de Ruyter, die het in 1795 verkocht aan Johannes IJzermans. Het huis „de Karper”⁸² „aan de Caije” werd door Adriaen van Venrooy bewoond. Dit was een schipper. In die tijd woonden daar meerdere schippers.

Lameijs Thomassen Ruys bewoonde „St. Jacob”⁸³ ofwel „Altenae” hij verkocht het aan Cornelis Dierck Elsten in 1667. „t Schaecken”⁸⁴ aan de Schipskaye” „metten hof over de loop” werd in 1653 door Pieter Jansz. Obels bewoond. „Het Haesken”⁸⁵ „aan de Kaye” was een winkel die gedreven werd door Tanneken Jans Obels, die het gekocht had van Arnout Bruyninx. „De Lelie”⁸⁶ werd in 1711 veranderd in „het Boerenkwartier over de leege brug”. Het werd bewoond door Arnout Janssen de Backer. Men kon daar in het schipperskwartier best een bakker gebruiken. Vaak probeerde men er brood te verkopen zonder bakker te zijn. Daar kwam echter het gilde tegen uit op grond van de bepaling van 1602 „een iegelyck, brootbacker, die in desen ambacht als vrijen meester sal willen comen ende toegelaten worden, sal schuldich wesen tot eene proeve alvorens te backen eene halve veertel rogge, een half loopen terwe met gruy, een half loopen fijn tarwe

ende een loopen fijn wittebroot ende alle te samen in eenen oven oft met eene heetinge ende vajer".⁸⁷ Daar aan de haven stond ook een van de Roosendaalse „corenwintmolens". Men sprak in 1649 van „den toftwech liggende westwaert van de beke ende havene beoogsten van de presenten moleneynenden".

Evenals de Kade was ook Kalsdonk 'n afzonderlijk geheel; daar woonde Pieter Molenschot die in het huis „den David"⁸⁸ een brouwerij hield. De „Drye Snellekens"⁸⁹ stond op de hoek van Calsdonck waar in 1653 Jan Crol woonde. De drie „Snellekens" zal wel een jagersherberg geweest zijn, want met „snellekens" werden in deze tijd windhonden bedoeld. Verderop stonden het huis „den Haen"⁹⁰ en „de Druif"⁹¹ waarin een tapperij gevestigd was.

In deze verder van het centrum verwijderde buurtschappen schijnt men het boogschieten veel beoefend te hebben, althans men vindt in de registers van „den Edelen Hantboogh" vaak vermeld als koningen de namen Molenschot van Calsdonk en Luysterborgh van Borteldonck. De beste schietbanen waren aan de zuidzijde van de Markt gelegen. Dit waren die van het St. Sebastiaensgilde. Dat het hier druk was zowel van schutters als belangstellenden blijkt uit een bepaling, waarin het heet „en sal nijemant in den doelhuysen boven opte camer mogen comen, gapen oft kijken, noch beneden binnen de balie mogen comen, dan alleen degheen die dien dage om prijse sullen schieten".⁹² Als het bijzonder druk was brachten enkele gildebreders hun jongens mee die voorzien van een hoed uit wilgentene gevlochten, behulpzaam waren met het afroepen van de geschoten punten. Tot slot geef ik U nog een verordening uit 1611 waarin U zien kunt dat men ook op de schietbaan niet kon doen wat men wilde „soo wie binnen den viercante van den doelhuysen 't sij boven oft beneden yet oneerlyckx hanteert, van den duivel te noemen, vloecken oft ongeschikte spreken, verbeurt den rechten schoen op te pinne oft vijft stuyvers".⁹³

Dit alles las ik in de oude aangehaalde geschriften. U ziet het 17e eeuwse Roosendaal herleven, in volle glans en kleur.

JOH. J. WERZ.

1 Schotboek 1e serie 25 en 94.

2 Boek de Roos.

3 Boek de Roos.

4 Register van erfdommen 16e eeuw CXXI.

5 Schotboek 2e serie 23, 1e serie 36.

6 Schotboek 2e serie 112a, 1e serie 9.

7 Schotboek 2e serie 175.

8 Schotboek 3e serie A.C.

9 Schotboek 2e serie 62, 1 serie 301.

10 Schotboek 2e serie 28.

11 Taxandria jg. 1924 blz. 83.

12 Schotboek 2e serie 124.

13 Boek de Roos.

14 Schotboek 85—87.

15 Schotboek 1e serie 79.

- 16 Boek de Roos.
 17 Boek de Roos.
 18 Schotboek 2e serie 38, 1e serie 78.
 19 Schotboek 2e serie 89.
 20 Schotboek 1e serie 81.
 21 Schotboek 1e serie 77.
 22 Register van erfdommen CXIII.
 23 Schotboek 2e serie 721.
 24 Schotboek 2e serie 141.
 25 Schotboek 2e serie 80.
 26 Schotboek 2e serie 84.
 27 Schotboek 1e serie 5.
 28 Schotboek 2e serie 79.
 29 Schotboek 2e serie 82.
 30 Boek de Roos.
 31 Schotboek 2e serie 72.
 32 Schotboek 2e serie 13.
 33 Schotboek 2e serie 94.
 34 Schotboek 2e serie 66.
 35 stond op de plaats waar nu 't magazijn van de Firma Bischoff is.
 36 Boek de Roos.
 37 Schotboek 1e serie 81 en 2e serie 34.
 38 Schotboek 1e serie 33 en 2e serie 87.
 39 Schotboek 2e serie 80.
 40 Schotboek 2e serie 92.
 41 Schotboek 1e serie 14 en 2e serie 25.
 42 Boe kde Roos.
 43 Boek de Roos.
 44 Boek de Roos.
 45 Boek de Roos.
 46 Schotboek 2e serie 218.
 47 Journaal v. d. penning 1797.
 48 Schotboek 2e serie 11 en 248.
 49 Schotboek 2e serie 222.
 50 Schotboek 1e serie 16.
 51 2 huizen schotboek 1e serie 3 en 2e serie 12.
 52 Schotboek 2e serie C.
 53 Schotboek 3e serie f 3.
 54 van de familie Vosbergh.
 55 Schotboek 1e serie 184 en 2e serie 231.
- 56 Schotboek 2e serie 650.
 57 Schotboek 2e serie 231.
 58 Boek de Roos.
 59 Boek de Roos.
 60 Schotboek 2e serie 133.
 61 Schotboek 2e serie 126 en 131a.
 62 Schotboek 2e serie 141.
 63 Schotboek 2e serie 192.
 64 Schotboek 2e serie 125a.
 65 Schotboek 1e serie 188, 2e serie 170.
 67 Journaal v. d. 40, penning 1799.
 68 Gemeente archief Roosendaal schepen-
 Schotboek 2e serie 154 en 263.
 70 Brouwerije ende erve, schotboek 2e serie 78.
 71 de Olymolen a/d Hooge brug. Pijpers 1715.
 72 Schotboek 2e serie 32.
 73 Coll Serie 1794.
 74 Schotboek 2e serie 272.
 75 de Pottebackerije koopt Michel Dierxs in 1658 van Pieter Joosten v. d. Aert.
 76 Schotboek 2e serie 1.
 77 Register van erfdommen CXVII.
 78 Register van erfdommen CXVII.
 79 Boek de Roos.
 80 Schotboek 2e serie 37.
 81 Schotboek 2e serie 456.
 82 Schotboek 2e serie 434.
 83 Schotboek 1e serie 56, 2e serie 303a.
 84 Schotboek 1e serie 59.
 85 Schotboek 2e serie 56.
 86 Schotboek 2e serie 296a.
 87 Boek de Roos.
 88 Schotboek 2e serie 286.
 89 Schotboek 2e serie 183; dit huis stond op een hoek.
 90 Schotboek 1e serie 69.
 91 Advertentie Grondwet I 1863.
 92 Boek de Roos.
 93 Boek de Roos.

Alles uit het Gemeentearchief van Roosendaal.